

MAXSUS FANLARNI O'QITISHNING DIDAKTIK TAMOYILLARI

Obidaxon Baxodirjonovna Po'latova

Guliston davlat pedadodika instituti

Pedagogika yo'nalishi 1-kurs magistranti

E-mail: obida.pulatova1993@gmail.com

***Annotatsiya.** Maxsus fanlarni o'qitishning didaktik tamoyillari ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega. Ushbu maqolada didaktik tamoyillar, ularning o'qitish jarayonidagi o'rni va ahamiyati, shuningdek, maxsus fanlarni o'qitishda ularni qo'llash usullari haqida so'z yuritiladi. Maqolada ta'lim jarayonini tashkil etishda didaktik tamoyillarning roli, ularning o'zaro bog'liqligi va o'qitish samaradorligini oshirishdagi ahamiyati tahlil qilinadi. Shuningdek, maxsus fanlarni o'qitishda ushbu tamoyillarni amaliyotda qo'llashning usul va shakllari ko'rib chiqiladi.*

***Kalit so'zlar:** maxsus fanlar, o'qitish samaradorligi, ilmiylik, nazariya va amaliyot birligi, tizimlilik, ishonchlilik, faollik, ko'rgazmalilik, individuallik.*

***Аннотация.** Дидактические принципы преподавания специальных дисциплин играют ключевую роль в повышении эффективности образовательного процесса. В данной статье рассматриваются дидактические принципы, их место и значение в процессе обучения, а также способы их применения при преподавании специальных дисциплин. Анализируется роль дидактических принципов в организации учебного процесса, их взаимосвязь и влияние на повышение эффективности обучения. Кроме того, обсуждаются методы и формы практического применения этих принципов в преподавании специальных дисциплин.*

***Ключевые слова:** специальные дисциплины, эффективность преподавания, научность, единство теории и практики, системность, достоверность, активность, наглядность, индивидуальность.*

***Annotation.** The didactic principles of teaching specialized subjects play a crucial role in enhancing the effectiveness of the educational process. This article discusses these principles, their significance in teaching, and their application methods in specialized subjects. It analyzes the role and interconnection of didactic principles in organizing the educational process and their impact on improving teaching effectiveness. Additionally, the article explores practical approaches to implementing these principles in teaching specialized subjects.*

***Key words:** special subjects, teaching effectiveness, scientific approach, unity of theory and practice, systematic approach, reliability, activity, visual demonstration, individuality.*

KIRISH

Maxsus fanlarni o'qitish metodikasi ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 50-moddasida "Har kim ta'lim olish huquqiga ega¹. Davlat uzluksiz ta'lim tizimi, uning har xil turlari va shakllari, davlat va nodavlat ta'lim tashkilotlari rivojlanishini

¹ O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. Toshkent 2023 yil.

ta'minlaydi" – deb belgilab qo'yilgan. Bu esa ta'limga va yoshlarni kelajagiga berilgan yuksak ishonch hamda e'tibordan dalolatdir. Maxsus fanlarni o'qitishda didaktik tamoyillarning qo'llanilishi bo'yicha bir qator tadqiqotlar amalga oshirilgan. Masalan, "Maxsus fanlarni o'qitish metodikasi" nomli qo'llanmada didaktik tamoyillar, ularning mohiyati va o'qitish jarayonidagi o'rni haqida batafsil ma'lumotlar berilgan [2]. Shuningdek, R.M. Mirsaatov va G.A. Kasimova tomonidan yozilgan "Maxsus va umumkasbiy fanlarni o'rganishda ta'lim jarayonining didaktik xususiyatlari" maqolasida maxsus fanlarni o'qitishda didaktik tamoyillarning ahamiyati va ularning ta'lim jarayoniga ta'siri tahlil qilingan [3].

Biz ushbu maqolada maxsus fanlarni o'qitishning didaktik tamoyillari: ilmiylik, nazariya va amaliyot birligi, tizimliylik, ishonchlilik, faollik, ko'rgazmalilik, individuallik kabi tamoyillari, ularning o'qitish jarayonidagi o'rni va ahamiyati, shuningdek, maxsus fanlarni o'qitishda ularni qo'llash usullari haqida so'z yuritamiz. Maqolada didaktik tamoyillarning ta'lim jarayonini tashkil etishda tutgan o'rni, ularning o'zaro bog'liqligi va o'qitish samaradorligini oshirishdagi roli tahlil qilinadi. Shuningdek, maxsus fanlarni o'qitishda ushbu tamoyillarni amaliyotda qo'llash usullari va shakllari ko'rib chiqiladi.

METODOLOGIYA

Didaktika, ya'ni ta'limni tashkil etish va o'qitish usullari o'qitish jarayonining samaradorligini ta'minlashda asosiy omil hisoblanadi. O'qitish jarayonida ma'lum tamoyillarga asoslanish talab qilinadi, chunki bu tamoyillar ta'limning sifatini, samaradorligini va o'quvchilarning o'rganishga bo'lgan qiziqishini oshiradi. Mutaxassislik fanlarini o'qitishda didaktik tamoyillarni to'g'ri qo'llash nafaqat kasbiy bilimlarni, balki o'quvchilarning tafakkurini rivojlantiradi.

Didaktik tamoyillar o'qitish jarayonining asosiy prinsiplari bo'lib, ular o'quvchilarga bilim va ko'nikmalarni taqdim etishda o'qituvchi tomonidan qo'llaniladigan asosiy yo'nalishlarni belgilaydi. Ushbu mavzuda didaktik tamoyillarning har biri batafsil yoritiladi, har bir termin alohida izohlanadi va grafikalik tashkil etiladi.

1. Ilmiylik

Ilmiylik tamoyili — o'qitish jarayonining ilmiy asosga ega bo'lishini bildiradi. Bu tamoyil o'quvchilarga taqdim etilayotgan bilimlarning ilmiy aniq va dolzarb bo'lishini talab qiladi. Ilmiylik, o'qituvchi tomonidan o'quvchilarga ilmiy bilimlarning to'g'ri va asoslangan shaklda taqdim etilishini anglatadi.

Ilmiylikning ahamiyati:

- Aniq va asoslangan bilim: O'quvchilarga ilmiy asoslangan, haqqoniy va tekshirilgan bilimlar berilishi kerak.

• Yangiliklarni o‘rganish: Ilmiylik, o‘quvchilarni soha bo‘yicha yangi bilimlar va kashfiyotlar bilan tanishtirishga yordam beradi.

Ilmiylik tamoyilining asosiy jihatlari:

2. Nazariya va amaliyot birligi

Nazariya va amaliyot birligi tamoyili — o‘quvchilarga nazariy bilimlarni berish bilan birga, bu bilimlarni amaliyotda qo‘llashni ta‘minlashni bildiradi. Ushbu tamoyil o‘qitish jarayonida nazariy bilimlar va amaliy ko‘nikmalar bir-biriga uyg‘un bo‘lishini ta‘minlashni maqsad qiladi.

Nazariya va amaliyot birligining ahamiyati:

• Nazariy bilimlarning amaliyotda qo‘llanishi: O‘quvchilar o‘rgangan nazariy bilimlarini real vaziyatlarda ishlatishni o‘rganadi.

• Amaliy mashg‘ulotlar: Nazariy bilimlar bilan birga amaliy mashg‘ulotlar o‘tkazish o‘quvchilarga yanada aniqroq va samarali natijalar beradi.

Nazariya va amaliyot birligi:

Nazariya	Amaliyot
Ilmiy asoslangan bilimlar	Amaliyotda qo‘llash
Tadqiqotlar, teoriyalar	Kasbiy amaliy ko‘nikmalar
Analiz va tahlil	Sinovlar va eksperimentlar

3. Tizimlilik

Tizimlilik tamoyili o‘quv jarayonining barcha tarkibiy qismlarining bir-biriga bog‘langan holda ishlashini ta‘minlaydi. Bu tamoyil o‘quv materiallari, o‘qituvchi, o‘quvchi, metodlar, vositalar va o‘quv muhitining o‘zaro moslashishini va o‘zaro aloqalarini ifodalaydi.

Tizimlilikning ahamiyati:

• Boshqaruvning tizimli yondoshuvi: o‘qituvchi o‘quv jarayonining barcha jihatlarini tizimli ravishda boshqaradi.

• O‘quv jarayonining uzluksizligi: o‘quvchilarning bilim va ko‘nikmalarni izchil va tizimli tarzda o‘rganishi ta‘minlanadi.

Tizimlilik tamoyilining asosiy jihatlari:

4. *Ishonchlilik*

Ishonchlilik tamoyili o‘quvchilarga berilayotgan bilimlarning to‘g‘riligini, aniqligini va ilmiy asoslanganligini ta‘minlashga qaratilgan. Bu tamoyil o‘qituvchining o‘quvchilarga o‘z bilimini ishonchli tarzda yetkazishini bildiradi.

Ishonchlilikning ahamiyati:

- Ilmiy asoslangan ma‘lumotlar: o‘quvchilar o‘qituvchidan faqat ilmiy ishonchli ma‘lumotlar oladi.
- O‘qituvchining ishonchli bo‘lishi: o‘qituvchi o‘z bilimlari va tajribasiga asoslangan holda o‘quvchilarga ishonchli va haqqoniy bilimlarni yetkazadi.

Ishonchlilik tamoyilining asosiy jihatlari:

5. *Faollik*

Faollik tamoyili o‘quvchilarning o‘qitish jarayonidagi faol ishtirokini anglatadi. O‘quvchi o‘qish jarayonida passiv emas, balki faol ishtirok etib, bilimlarni o‘zlashtirishda ishtirok etadi.

Faollikning ahamiyati:

- O‘quvchining ishtiroki: O‘quvchi o‘z bilimlarini faqat o‘qish orqali emas, balki dars muhokamalarida va amaliy mashg‘ulotlarda faol ishtirok etib o‘rganadi.
- Motivatsiya: faollik o‘quvchining ta‘limga bo‘lgan qiziqishini va motivatsiyasini oshiradi.

Faollik tamoyilining asosiy jihatlari:

6. Ko'rgazmalilik

Ko'rgazmalilik tamoyili o'qitish jarayonida vizual materiallar, diagrammalar, diagrammalar, video va boshqa ko'rgazmali vositalarni qo'llashni anglatadi. O'quvchilarga nazariy bilimlarni tushunarli va qiziqarli tarzda yetkazish uchun ko'rgazmalilikdan foydalanish muhimdir.

Ko'rgazmalilikning ahamiyati:

- O'quvchilarning tushunishi: Ko'rgazmali materiallar o'quvchilarga bilimlarni yaxshiroq tushunish va yodda saqlash imkonini beradi.

- E'tibor va qiziqish: Vizual vositalar o'quvchilarni jalb qilish va darsda faollikni oshirishga yordam beradi.

Jadval: Ko'rgazmalilik tamoyili

Ko'rgazmalilik	O'quvchilarga ta'siri
Diagrammalar, grafiklar, rasmlar	Tushunishni osonlashtiradi
Video materiallar	Darsni qiziqarli va faol qiladi
Interaktiv vositalar	O'quvchilarning qiziqishini oshiradi

7. Individuallik

Individuallik tamoyili o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olishni anglatadi. Har bir o'quvchi o'ziga xos qobiliyatlar, ehtiyojlar va motivatsiyaga ega.

NATIJAR VA MUHOKAMA

Maxsus fanlarni o'qitishda didaktik tamoyillarning qo'llanilishi bo'yicha o'tkazilgan tadqiqotlar quyidagi natijalarni ko'rsatdi:

1. *Ilmiylik va amaliyotning uyg'unligi:* Maxsus fanlarni o'qitishda nazariy bilimlar bilan amaliy ko'nikmalarni uyg'unlashtirish o'quvchilarning kasbiy mahoratini oshiradi. Bu yondashuv o'quvchilarga nazariy bilimlarni real hayotdagi vaziyatlarda qo'llash imkonini beradi.

2. *Ko'rgazmalilik tamoyili:* Dars jarayonida ko'rgazmali vositalar va texnologiyalardan foydalanish o'quvchilarning mavzuni chuqurroq tushunishiga yordam beradi. Masalan, o'quv videofilmlari orqali murakkab jarayonlar va hodisalarni vizual tarzda namoyish etish o'quvchilarning idrokini kuchaytiradi.

3. *Faollik va mustaqillikni rag'batlantirish:* Interfaol usullar, jumladan, muammoli ta'lim, rolli o'yinlar va guruhliy loyihalar o'quvchilarning faolligini oshiradi va mustaqil fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Bu usullar o'quvchilarning o'quv jarayonida faol ishtirok etishiga va mas'uliyatni his qilishiga yordam beradi.

4. *Tizimlilik va izchillik:* O'quv dasturlarini tizimli va izchil tashkil etish o'quvchilarning bilimlarini bosqichma-bosqich chuqurlashtirishga imkon beradi. Bu

tamoyil o'quvchilarning bilimlarini mustahkamlash va yangi bilimlarni osonroq o'zlashtirishiga xizmat qiladi.

Ushbu natijalar shuni ko'rsatadiki, maxsus fanlarni o'qitishda didaktik tamoyillarning samarali qo'llanilishi o'quv jarayonining sifatini oshiradi va o'quvchilarning kasbiy tayyorgarligini mustahkamlaydi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, maxsus fanlarni o'qitishda didaktik tamoyillarni amaliyotda qo'llash ta'lim jarayonining sifatini va samaradorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega. Ushbu tamoyillarni to'g'ri tatbiq etish o'quvchilarning bilim olishdagi faolligini oshiradi, ularning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantiradi va o'qituvchilarning pedagogik faoliyatini samarali tashkil etishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. Toshkent 2023 yil.
2. O'zbekiston Respublikasi Oliy va O'rta Maxsus Ta'lim Vazirligi. Maxsus fanlarni o'qitish metodikasi. Toshkent: 2021.
3. Mirsaatov R.M., Kasimova G.A. "Maxsus va umumkasbiy fanlarni o'rganishda ta'lim jarayonining didaktik xususiyatlari". Innovative Development in Educational Activities, 2(10), 2023.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 6-noyabrdagi "O'zbekistonning yangi taraqqiyot davrida ta'lim – tarbiya va ilm – fan sohalarini rivojlantirish chora tadbirlari to'g'risida" gi PF – 6108 – son farmoni.
5. Abdullaeva S. (2019). Didaktik tamoyillar va metodlar. Toshkent: O'qituvchi.
6. Sadikov D. (2017). Ta'lim va tarbiyaning asosiy tamoyillari. Toshkent: O'zbekiston.
7. Maksudov O. (2022). O'qitish metodikasi va didaktikasi. Toshkent: O'zbekiston.
8. Isayeva G. Maxsus fanlarni o'qitish metodikasi. (Guliston 2024).
9. Begmatova, D., & Alimjanova, D. (2024). Author's pedagogical technologies in medical universities. Science and innovation, 3(B9), 14-17.
10. Mukhtarovna, B. D., & Kudratovna, D. N. (2022). Professional socialization of youth in family education. European Scholar Journal, 3(3), 92-94.
11. Бегматова, Д. М. (2011). Некоторые особенности обучения профессии: на основе семейного образования в узбекской семье. Молодой ученый, (5-2), 127-129.
12. Begmatova, D. M. (2022). Yoshlarning kasbiy ijtimoiylashuvida – xalq pedagogikasining didaktik va akmeologik ahamiyati. Journal of Integrated Education and Research, 1(6), 146-149.
13. Saodat, I. Ko 'k' leksemasining etimologik tavsifi. O 'zbekiston, 75.
14. Jumayeva, M. B. (2022). Oliy ta'limda innovatsion usul va vositalar. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 2 (Special Issue 20), 214-226. doi: 10.24412 (Vol. 226). 2181-1784-2022-20-214.